

Dohovor o právach dieťaťa

Distribúcia: Všeobecná
6. decembra 2016

Pôvodný jazyk dokumentu:
angličtina

Výbor pre práva dieťaťa

Všeobecný komentár č. 20 (2016) k uplatňovaniu práv dieťaťa počas dospievania

GE.16-21563(E)

1621563

Please recycle

Obsah

	<i>Strana</i>
I. Úvod	3
II. Ciele	4
III. Dôvody zamerania sa na dospievajúcich.....	4
IV. Všeobecné zásady Dohovoru	5
A. Právo na rozvoj	6
B. Nediskriminácia	7
C. Najlepší záujem	7
D. Právo na vypočutie a na participáciu	8
V. Dospievajúci vyžadujúci si osobitnú pozornosť.....	8
VI. Všeobecné vykonávacie opatrenia	11
VII. Definícia dieťaťa	11
VIII. Občianske práva a slobody.....	12
IX. Násilie na deťoch	14
X. Rodinné prostredie a náhradná starostlivosť	15
XI. Zdravie a blaho.....	16
XII. Vzdelávanie, voľný čas a kultúrne aktivity	19
XIII. Osobitné ochranné opatrenia	21
XIV. Medzinárodná spolupráca	25
XV. Šírenie	25

I. Úvod

1. Dohovor o právach dieťaťa definuje dieťa ako každú ľudskú bytosť mladšiu než 18 rokov, ak podľa zákona, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr, a zdôrazňuje, že štáty by mali rešpektovať a zabezpečiť práva zakotvené v tomto Dohovore každému dieťaťu, ktoré je pod ich jurisdikciou, bez akejkoľvek diskriminácie. Aj keď Dohovor uznáva práva všetkých osôb mladších než 18 rokov, pri uplatňovaní práv je potrebné zohľadniť vývoj detí a ich rozvíjajúce sa schopnosti. Postupy, ktoré boli prijaté za účelom zabezpečenia uplatňovania práv dospelujúcich, sa značne odlišujú od postupov, ktoré boli prijaté pre mladšie deti.

2. Dospievanie je etapa života charakterizovaná rastúcimi príležitosťami, schopnosťami, ambíciami, energiou a kreativitou, ale tiež značnou zraniteľnosťou. Dospievajúci sú hybnou silou zmeny a kľúčovým aktívom a zdrojom s potenciálom pozitívne prispievať v prospech svojich rodín, spoločenstiev a krajín. Celkovo sa dospievajúci pozitívne angažujú v mnohých oblastiach, vrátane zdravotníckych a vzdelávacích kampaní, rodinnej podpory, rovesníckeho vzdelávania, iniciatív na rozvoj komunit, participatívnej tvorby rozpočtu a kreatívnych umení, a prispievajú k mieru, ľudským právam, environmentálnej udržateľnosti a zohľadneniu ľudskoprávných aspektov klimatických zmien. Mnohí dospievajúci sú na čele digitálneho prostredia a prostredia sociálnych médií, ktoré zohrávajú čoraz dôležitejšiu úlohu v ich vzdelávaní, kultúre a sociálnych sieťach, a majú potenciál z hľadiska politickej angažovanosti a monitorovania zodpovedania sa.

3. Výbor podotýka, že potenciál dospelujúcich je značne ohrozený, pretože zmluvné štáty neuznávajú alebo neinvestujú do opatrení, ktoré sú pre dospelujúcich potrebné, aby mohli požívať svoje práva. Vo väčšine krajín nie sú k dispozícii údaje členené podľa veku, pohlavia a zdravotného postihnutia za účelom tvorby politik, určovania medzier a podpory vyčlenenia adekvátnych zdrojov pre dospelujúcich. Klasické politiky vytvorené pre deti a mladých ľudí, často neriešia dospelujúcich v celej ich rozmanitosti a nie sú postačujúce na zabezpečenie uplatňovania ich práv. Cena za nečinnosť a zlyhanie je vysoká: základy položené počas dospelovania v súvislosti s emocionálnym bezpečím, zdravím, sexualitou, vzdelávaním, zručnosťami, odolnosťou a pochopením práv majú ďalekosiahle dôsledky nie len na ich individuálny optimálny vývoj, ale aj na súčasný a budúci sociálny a hospodársky rozvoj.

4. V tomto všeobecnom komentári Výbor poskytuje zmluvným štátom usmernenie k opatreniam, ktoré sú potrebné na zabezpečenie uplatňovania práv detí počas dospelovania zohľadňujúc aj Agendu 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj. Zdôrazňuje dôležitosť prístupu založenom na ľudských právach, ktorý zahŕňa uznanie a rešpektovanie dôstojnosti a spôsobilosť dospelujúcich rozhodovať sa a konať; ich posilnenie, ich občianstvo a aktívnu účasť na ich vlastných životoch; podporu optimálneho zdravia, blaha a rozvoja; a záväzok presadzovať, chrániť a naplňovať ich ľudské práva bez diskriminácie.

5. Výbor uznáva, že dospelovanie nie je ľahko definovateľné a že jednotlivé deti dosahujú vyspelosť v rôznom veku. U chlapcov a dievčat dochádza k puberte v rôznom veku, a rôzne funkcie mozgu dozrievajú v rôznom čase. Proces prechodu z detstva do dospelosti je ovplyvnený kontextom a prostredím, čo sa ukazuje v značnej rôznorodosti kultúrnych očakávaní od dospelujúcich v národných legislatívach stanovujúcich rôzne hranice pre vstup do aktivít dospelých, a v rámci medzinárodných orgánov, ktoré na definovanie dospelovania používajú rôzne vekové rozmedzia. Cieľom tohto všeobecného komentára preto nie je definovať dospelovanie, ale namiesto toho zamerať sa na obdobie

detstva od veku 10 rokov do veku 18 rokov za účelom umožnenia konzistentnosti pri zbere údajov.¹

6. Výbor poukazuje na to, že niektoré z jeho všeobecných komentárov majú osobitný význam pre dospelujúcich, najmä tie, ktoré sa týkajú zdravia a vývoja dospelujúcich, HIV/AIDS, odstránenia praktík škodlivých pre ženy a deti, detí bez sprievodu a odlúčených detí, a juvenilnej justície. Výbor poukazuje na osobitný význam, ktorý pre dospelujúcich majú odporúčania vyplývajúce zo dňa všeobecnej diskusie o digitálnych médiách a právach detí. Tento všeobecný komentár bol vypracovaný s cieľom poskytnúť prehľad o tom, ako je potrebné Dohovor ako celok chápať a implementovať vo vzťahu ku všetkým dospelujúcim, a ako by mal byť čítaný spolu s ostatnými všeobecnými komentármi a s dokumentmi vyplývajúcimi z dňa všeobecnej diskusie.

II. Ciele

7. Ciele tohto všeobecného komentára sú:

(a) Poskytnúť zmluvným štátom usmernenie ohľadom legislatívy, politik a služieb, ktoré sú potrebné na podporu komplexného rozvoja dospelujúcich v súlade s uplatňovaním ich práv;

(b) Zvýšiť povedomie o príležitostiach, ktoré prináša dospelovanie a o zmenách, ktorým je potrebné počas neho čeliť;

(c) Zlepšiť chápanie a rešpektovanie rozvíjajúcich sa schopností dospelujúcich a súvisiacich dopadov na uplatňovanie ich práv;

(d) Posilniť argumenty hovoriace za väčšiu viditeľnosť a povedomie o dospelujúcich a za investovanie s cieľom umožniť im uplatňovať svoje práva počas ich života.

III. Dôvody zamerania sa na dospelujúcich

8. Výbor upozorňuje zmluvné štáty na silné dôvody zamerania sa na dospelujúcich za účelom uplatňovania ich práv, posilnenia ich potenciálneho príspevku k pozitívnej a progresívnej spoločenskej premene a prekonania výziev, ktorým čelia počas prechodu z detstva do dospelosti v čoraz viac globalizovanom a komplexnom svete.

9. Dospelujúci sú na rýchlej krivke vývoja. Význam vývinových zmien počas dospelovania ešte nebol pochopený v takom rozsahu ako vývin, ku ktorému dochádza v raných rokoch. Dospelovanie je jedinečnou určujúcou etapou ľudského vývinu, charakteristickou rapidným vývinom mozgu a fyzickým rastom, zvýšenou kognitívnou schopnosťou, nástupom puberty a sexuálneho povedomia a novo vznikajúcimi schopnosťami, silnými stránkami a zručnosťami. Dospelujúci zažívajú väčšie očakávania súvisiace s ich úlohou v spoločnosti a významnejšie vzťahy s rovesníkmi pri tom, ako prechádzajú zo stavu závislosti do stavu väčšej samostatnosti.

10. Počas prechodu svojou druhou dekadou deti začínajú objavovať a vytvárať svoje vlastné individuálne a komunitné identity na základe komplexnej interakcie s ich rodinnou a kultúrnou históriou, a zažívajú vznikajúci pocit seba samého, často vyjadrený prostredníctvom jazyka, umenia a kultúry, a to ako samostatné osoby, aj prostredníctvom združovania sa so svojimi rovesníkmi. Pre mnohých tento proces prebieha a je vo významnej miere formovaný a ovplyvnený ich zapojením sa do digitálneho prostredia.

¹ Vid' www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/.

Proces budovania a vyjadrenia identity je obzvlášť zložitý pre dospievajúcich v procese vytvárania si cesty medzi menšinovou a mainstreamovou kultúrou.

Uznanie dospievania ako súčasti cyklu života

11. Za účelom zabezpečenia optimálneho vývoja každého dieťaťa v priebehu celého detstva je potrebné uznať dopad každej životnej etapy na po nej nasledujúce fázy. Dospievanie je samo osebe cenným obdobím detstva, ale je tiež kritickým obdobím premeny a príležitosti na vylepšenie životných šancí. Pozitívne intervencie a zážitky v ranom detstve umožňujú optimálny vývin malých detí na dospievajúcich.² Avšak každej investícii do mladých ľudí hrozí, že bude premárnená, pokiaľ počas dospievania nebude venovaná náležitá pozornosť aj ich právam. Navyše, pozitívne a podporné príležitosti počas dospievania je možné využiť na vyváženie niektorých následkov spôsobených ujmu, ku ktorej došlo počas raného detstva, a budovať tak odolnosť s cieľom zmierniť budúcu ujmu. Výbor preto zdôrazňuje význam celoživotnej perspektívy.

Náročné prostredie

12. Približovanie sa k veku dospievania môže znamenať vystavenie mnohým rizikám, ktoré sú umocnené a zhoršené digitálnym prostredím, vrátane užívania látok a závislosti na nich, násilia a zneužívania, sexuálneho alebo ekonomického vykorisťovania, obchodovania s ľuďmi, migrácie, radikalizácie alebo verbovania do gangov alebo ozbrojených skupín. Počas dosahovania dospelosti potrebujú dospievajúci vhodné vzdelávanie a podporu na prekonanie lokálnych a globálnych výziev, vrátane chudoby a nerovnosti, diskriminácie, klimatických zmien a zhoršovania životného prostredia, urbanizácie a migrácie, starnúcej spoločnosti, tlaku na dosahovanie dobrých výsledkov v škole a stupňujúcich sa humanitárnych a bezpečnostných kríz. Vyrastanie v heterogénnejšej a multietnickejšej spoločnosti v dôsledku zvýšenej globálnej migrácie si tiež vyžaduje väčšie schopnosti pre pochopenie, toleranciu a koexistenciu. Je potrebné investovať do opatrení na posilnenie schopností dospievajúcich prekonať alebo zmierniť tieto výzvy, na riešenie sociálnych faktorov, ktoré prispievajú k ich vylúčeniu alebo marginalizácii, a na zabezpečenie ich prípravy, aby boli schopní čeliť náročným a meniacim sa sociálnym, hospodárskym a digitálnym prostrediam.

Obdobie zdravotných rizík

13. Aj keď je dospievanie vo všeobecnosti charakterizované relatívne nízkou úmrtnosťou v porovnaní s inými vekovými skupinami, riziko úmrtia a choroby počas rokov dospievania je reálne, vrátane úmrtí a chorôb v dôsledku príčin, ktorým je možné predchádzať, ako napríklad pôrod, nebezpečné umelé prerušenie tehotenstva, dopravné nehody, sexuálne prenosné infekcie, vrátane HIV, zranenia medzi osobami, mentálne poruchy a samovražda, pričom všetky sú spojené s istým správaním a vyžadujú si spoluprácu naprieč viacerými oblasťami.

IV. Všeobecné zásady Dohovoru

14. Všeobecné zásady Dohovoru poskytujú optiku, cez ktorú je potrebné nahliadať na proces implementácie, a slúžia ako sprievodca pre určenie opatrení potrebných na zabezpečenie uplatňovania práv detí počas dospievania.

² Vid' bod 8 Všeobecného komentára Výboru pre práva dieťaťa č. 7 (2005) k implementácii práv dieťaťa v ranom detstve.

A. Právo na rozvoj

Pozitívny a holistický prístup

15. Výbor vyzdvihuje dôležitosť cenit' si dospievanie a s ním súvisiace charakteristiky ako pozitívnu vývojovú etapu detstva. Je mu ľúto, že Výbor s poľutovaním vníma rozšírenú negatívnu charakterizáciu dospievania, ktorá má za následok intervencie a služby zamerané na úzky problém namiesto záväzku vybudovať optimálne prostredia na garantovanie práv dospievajúcich a na podporu rozvoja ich fyzických, psychologických, duševných, duchovných, sociálnych, emocionálnych, kognitívnych, kultúrnych a ekonomických schopností.

16. Štáty spolu s neštátnymi aktérmi by mali prostredníctvom dialógu a interakcie so samotnými dospievajúcimi presadzovať prostredia, ktoré uznávajú skutočnú hodnotu dospievania a zavádzajú opatrenia, ktoré im pomôžu prosperovať, objavovať svoje rozvíjajúce sa identity, vieru, sexualitu a príležitosti, vyvážiť riziká a bezpečnosť, budovať schopnosť prijímať slobodné, informované a pozitívne rozhodnutia a životné voľby, ako aj bezpečne absolvovať prechod do dospelosti. Je potrebný postup, ktorý buduje na silných stránkach a uznáva prínos, ktorý dospievajúci môžu priniesť do svojich životov a do životov iných osôb, súčasne s riešením prekážok, ktoré týmto príležitostiam bránia.

17. Medzi faktory, o ktorých je známe, že podporujú odolnosť a zdravý vývin dospievajúcich, patria: (a) silné vzťahy s kľúčovými dospelými osobami v ich živote a podpora od týchto osôb; (b) možnosti účasti a rozhodovania; (c) schopnosť riešiť problémy a vysporiadať sa s nimi; (d) bezpečné a zdravé lokálne prostredie; (e) rešpektovanie individuality; a (f) možnosti budovania a udržiavania priateľstiev. Výbor zdôrazňuje, že možnosti pre dospievajúcich na budovanie a profitovanie z týchto sociálnych vkladov zlepšia ich schopnosti prispievať k uplatňovaniu ich práv, napríklad udržiavaním dobrého fyzického a duševného zdravia, vyhýbaním sa rizikóvemu správaniu, prekonávaním nepriazne, úspechmi v škole, preukazovaním tolerancie, vytváraním priateľstiev a uplatňovaním líderstva.

Rešpektovanie rozvíjajúcich sa schopností

18. Článok 5 Dohovoru požaduje, aby bolo rodičovské vedenie a usmerňovanie poskytované spôsobom, ktorý je v súlade s rozvíjajúcimi sa schopnosťami dieťaťa. Výbor definuje rozvíjajúce sa schopnosti ako umožňujúci princíp, ktorý sa týka procesu dospievania a učenia sa, prostredníctvom ktorého deti progresívne nadobúdajú kompetencie, porozumenie³ a zvyšujúcu sa úroveň spôsobilosti na prevzatie zodpovednosti a uplatňovanie svojich práv. Výbor argumentoval, že čím viac dieťa vie a rozumie, tým viac jeho rodičia budú musieť pretransformovať príkazy a usmernenia na upozornenia a postupne na výmenu názorov na rovnocennej úrovni.⁴

19. Výbor zdôrazňuje, že právo na uplatňovanie čoraz väčšej miery zodpovednosti neznamená zmluvné štáty od ich povinnosti garantovať ochranu.⁵ Postupné vystúpenie z ochrany poskytovanej rodinným prostredím alebo iným prostredím poskytujúcim starostlivosť spolu s relatívnou neskúsenosťou a nedostatkom moci môžu zvýšiť zraniteľnosť dospievajúcich voči porušovaniu ich práv. Výbor zdôrazňuje, že zapojenie dospievajúcich do identifikácie potenciálnych rizík a do prípravy a implementácie programov na ich zmiernenie bude viesť k efektívnejšej ochrane. Tým, že dospievajúci majú garantované právo na vypočutie, na napadnutie porušení svojich práv a na domáhanie

³ Ibid., bod 17.

⁴ Vid' Všeobecný komentár č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočutý, bod 84.

⁵ Vid' napr. články 32 až 39 Dohovoru.

sa nápravy, je dospelým umožnené progresívne uplatňovať svoju spôsobilosť samostatne sa rozhodovať a konať za účelom vlastnej ochrany.

20. Pri snahe zabezpečiť primeranú rovnováhu medzi rešpektovaním rozvíjajúcich sa schopností dospelých a primeranou úrovňou ochrany je potrebné vziať do úvahy množstvo faktorov majúcich dopad na rozhodovanie, vrátane úrovne miery súvisiaceho rizika, potenciálu pre vykorisťovanie, pochopenia rozvoja dospelých, uznania, že kompetencie a chápanie sa nemusia nevyhnutne rozvíjať rovnomerne vo všetkých oblastiach rovnakým tempom a uznania individuálnych skúseností a schopností.

B. Nediskriminácia

21. Výbor identifikoval viaceré formy diskriminácie, z ktorých niektoré majú konkrétne dopady počas dospievania a vyžadujú si intersekčnú analýzu a ciele holistické opatrenia.⁶ Dospievanie samo o sebe môže byť zdrojom diskriminácie. Počas tohto obdobia sa môže s dospelými zaobchádzať ako s nebezpečnými alebo nepriateľskými, môžu byť uväznení, vykorisťovaní alebo vystavení násiliu v priamom dôsledku svojho postavenia. Paradoxne, tiež sa s nimi často zaobchádza ako s nekompetentnými a neschopnými prijímať rozhodnutia o svojich vlastných životoch. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby zabezpečili rovnaké rešpektovanie a ochranu všetkých práv každého dospelého chlapca a dievčaťa, a zavedenie komplexných a primeraných afirmatívnych opatrení za účelom odstránenia alebo eliminácie podmienok, ktoré vedú k priamej alebo nepriamej diskriminácii akejkoľvek skupiny dospelých z akéhokoľvek dôvodu.⁷ Zmluvným štátom sa pripomína, že nie každá diferenciácia v zaobchádzaní predstavuje diskrimináciu, pokiaľ sú kritéria pre túto diferenciáciu odôvodnené a objektívne a pokiaľ je cieľom dosiahnutie účelu, ktorý je podľa Dohovoru legitímny.⁸

C. Najlepší záujem

22. Právo dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu je hmotným právom, výkladovým právnym princípom a procesným právom, pričom sa vzťahuje na deti ako jednotlivcov, aj ako skupinu.⁹ Všetky vykonávacie opatrenia Dohovoru, vrátane legislatívy, politik, hospodárskeho a sociálneho plánovania, rozhodovania a rozpočtových rozhodnutí, by sa mali riadiť postupmi, ktoré zabezpečia, aby najlepšie záujmy dieťaťa, vrátane dospelých, boli prvoradým hľadiskom pri všetkých krokoch, ktoré sa ich týkajú. V zmysle svojho všeobecného komentára č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu Výbor zdôrazňuje, že pri určovaní najlepšieho záujmu je potrebné vziať do úvahy názory dieťaťa v súlade s jeho rozvíjajúcimi sa schopnosťami¹⁰ a s prihliadnutím na charakteristiky dieťaťa. Zmluvné štáty musia zabezpečiť, aby názorom dospelých bola prikladaná primeraná váha pri tom, ako nadobúdajú chápanie a zrelosť.

⁶ Vid' www2.ohchr.org/english/issues/women/rapporteur/docs/15YearReviewofVAWMandate.pdf.

⁷ Vid' bod 12 všeobecného komentára č. 5 (2003) o všeobecných vykonávacích opatreniach Dohovoru.

⁸ Vid' bod 147 Všeobecného komentára Výboru pre ľudské práva č. 18 (1989) o nediskriminácii.

⁹ Vid' bod 6 Všeobecného komentára Výboru pre práva dieťaťa č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu.

¹⁰ Vid' body 70 - 74 Všeobecného komentára č. 12 a body 43-45 Všeobecného komentára č. 14.

D. Právo na vypočutie a na participáciu

23. V súlade s článkom 12 Dohovoru by mali zmluvné štáty zaviesť opatrenia garantujúce dospelým právo vyjadriť názory na všetky záležitosti, ktoré sa ich dotýkajú, v súlade s ich vekom a vyspelosťou, a zabezpečiť, aby im bola priradená primeraná váha, napríklad pri rozhodnutiach týkajúcich sa ich vzdelávania, zdravia, sexuality, rodinného života a súdneho alebo správneho konania. Zmluvné štáty by mali zabezpečiť, aby boli dospelí zapojení do vypracovania, implementácie a monitorovania všetkej príslušnej legislatívy, politik, služieb a programov, ktoré majú dopad na ich život, v škole a na komunitnej, lokálnej, národnej a medzinárodnej úrovni.¹¹ Online prostredie poskytuje významné vynárajúce sa príležitosti na posilnenie a rozširovanie ich zapojenia. Opatrenia by mali byť sprevádzané zavedením bezpečných a dostupných mechanizmov na predkladanie sťažností a zabezpečenie nápravy s oprávnením posúdiť nároky vznesené dospelými, ako aj zabezpečením prístupu k dotovaným alebo bezplatným právnym službám a inej primeranej pomoci.

24. Výbor vyzdvihuje dôležitosť participácie ako prostriedku politickej a občianskej angažovanosti, prostredníctvom ktorého môžu dospelí rokovať o svojich právach a obhajovať ich uplatňovanie a brať zmluvné štáty na zodpovednosť. Zmluvné štáty by mali prijať politiky na zvýšenie príležitostí na politickú účasť, ktorá je nápomocná pri rozvoji aktívneho občianstva. Dospelí sa môžu spájať so svojimi rovesníkmi, zapájať sa do politických procesov a zvyšovať svoj zmysel pre angažovanosť, aby robili informované rozhodnutia a voľby, a preto je potrebné podporiť ich pri zakladaní organizácií, prostredníctvom ktorých môžu participovať rôznymi spôsobmi, vrátane cez digitálne médiá. Ak sa zmluvné štáty rozhodnú znížiť vek na získanie volebného práva na menej ako 18 rokov, mali by investovať do opatrení, ktoré pomôžu dospelým pochopiť, spoznať a plniť ich úlohu aktívnych občanov, vrátane vzdelávania v oblasti občianstva a ľudských práv a identifikácie a riešenia prekážok, ktoré bránia ich angažovanosti a participácii.

25. Výbor poukazuje na to, že chápanie a povedomie dospelých o práve dospelých na participáciu je dôležité na to, aby dospelí mohli požívať toto právo, a povzbudzuje zmluvné štáty k tomu, aby investovali do školenia a zvyšovania povedomia určeného najmä pre rodičov a opatrovníkov, profesionálov pracujúcich s dospelými a pre nich, pre tvorcov politik a prijímateľov rozhodnutí. Je potrebná podpora, ktorá umožní dospelým, aby sa stali mentormi a facilitátormi, aby dospelí mohli prevziať väčšiu zodpovednosť za svoje vlastné životy a za životy osôb okolo nich.

V. Dospelí vyžadujúci si osobitnú pozornosť

26. Niektoré skupiny dospelých môžu byť obzvlášť vystavené viacerým zraniteľným situáciám a porušeniam ich práv, vrátane diskriminácie a sociálneho vylúčenia. Všetky opatrenia prijaté v súvislosti s legislatívou, politikami a programami, ktoré sú zamerané na dospelých, by mali vziať do úvahy prebiehajúce sa porušenia práv a zložité negatívne dopady na dotknuté dospelé osoby.

Dievčatá

27. Počas dospievania sa rodové nerovnosti stávajú významnejšími. Prejavy diskriminácie, nerovnosti a stereotypizácia voči dievčatám sa často stupňujú, čo má za následok závažnejšie porušenia ich práv, vrátane detských a nútených sobášov, predčasného tehotenstva, mrzačenia ženských pohlavných orgánov, rodovo podmieneného fyzického, duševného a sexuálneho násillia, zneužívania, vykorisťovania a obchodovania s

¹¹ Vid' bod 27 Všeobecného komentára č. 12.

ľuďmi.¹² Kultúrne normy pripisujúce dievčatám nižšie spoločenské postavenie môžu zvýšiť pravdepodobnosť ich obmedzenia na domáce prostredie, nedostatku prístupu k stredoškolskému a vysokoškolskému vzdelávaniu, obmedzených možností na voľnočasovú a športovú činnosť, odpočinok a generovanie príjmov, nedostatku prístupu ku kultúrnemu životu a umeniu, ťažkých prác v domácnosti a povinností súvisiacich so starostlivosťou o deti. V mnohých krajinách dievčatá vykazujú nižšiu úroveň zdravia a ukazovateľov životnej spokojnosti ako chlapci, pričom tento rozdiel s vekom narastá.

28. Je potrebné, aby zmluvné štáty investovali do proaktívnych opatrení, aby presadili posilnenie postavenia dievčat, prehodnotili patriarchálne a iné škodlivé rodové normy a stereotypizáciu a podporili právne reformy s cieľom riešiť priamu a nepriamu diskrimináciu dievčat, v spolupráci so všetkými zainteresovanými stranami, vrátane občianskej spoločnosti, žien a mužov, tradičných a náboženských lídrov a samotných dospelujúcich. Vo všetkých zákonoch, politikách a programoch sú potrebné explicitné opatrenia na garantovanie toho, aby dievčatá mali rovnaké práva ako chlapci.

Chlapci

29. Tradičné koncepty mužnosti a rodové normy spojené s násilím a nadradenosťou môžu ohroziť práva chlapcov. Tieto zahŕňajú zavedenie škodlivých iniciačných rituálov, vystavenie násiliu, gangy, donútenie k vstupu do ozbrojených skupín, extrémistické skupiny a obchodovanie s ľuďmi. Popretie ich zraniteľnosti voči fyzickému a sexuálnemu zneužívaniu a vykorisťovaniu tiež vytvára všadeprítomné a značné prekážky pre chlapcov pri získavaní prístupu k informáciám o sexuálnom a reprodukčnom zdraví, k tovarom a službám, a vedie k následnému nedostatku ochranných služieb.

30. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby zaviedli opatrenia na riešenie takýchto porušení práv a povzbudzuje ich k tomu, aby prehodnotili negatívne vnímanie chlapcov, presadzovali pozitívne aspekty mužnosti, prekonal kultúrne hodnoty založené na machizme a podporovali väčšie uznanie rodovej dimenzie zneužití, ktoré zažívajú. Zmluvné štáty by tiež mali uznať dôležitosť práce s chlapcami a mužmi, ako aj dievčatami a ženami pri všetkých opatreniach prijímaných za účelom dosiahnutia rodovej rovnosti.

Dospelujúci so zdravotným postihnutím

31. Výbor už skôr poukázal na rozšírené predsudky, exklúziu, sociálnu izoláciu a diskrimináciu, ktorým čelia mnohé deti so zdravotným postihnutím.¹³ V mnohých zmluvných štátoch sú dospelujúci so zdravotným postihnutím bežne vylúčení z príležitostí, ktoré sú dostupné pre iných dospelujúcich. Môže sa im brániť v účasti na sociálnych, kultúrnych a náboženských prechodových rituáloch. Značnému počtu je odopretý prístup k stredoškolskému alebo vysokoškolskému vzdelávaniu alebo k odbornému vzdelávaniu a následnému nadobudnutiu spoločenských, vzdelanostných a ekonomických zručností, ktoré sú potrebné pre budúce zamestnanie alebo oslobodenie od chudoby. V značnej miere je im odopretý prístup k informáciám a službám týkajúcim sa sexuálneho a reprodukčného zdravia a môžu byť podrobení nútenej sterilizácii alebo antikoncepcii, čo je priamym porušením ich práv a môže sa rovnať týraniu alebo zlému zaobchádzaniu.¹⁴ Dospelujúci so zdravotným postihnutím sú neúmerne zraniteľní voči fyzickému a sexuálnemu násiliu, ako aj voči detským alebo núteným sobášom, a je im bežne odopieraný prístup k spravodlivosti alebo náprave.¹⁵

¹² Vid' bod 21 A/HRC/26/22.

¹³ Vid' body 8-10 Všeobecného komentára č. 9 (2006) k právam detí so zdravotným postihnutím.

¹⁴ Vid' A/HRC/22/53.

¹⁵ Vid' A/66/230, body 44 - 49.

32. Zmluvné štáty by mali zaviesť opatrenia na prekonanie týchto bariér, garantovať rovnaké rešpektovanie práv dospelých so zdravotným postihnutím, presadzovať ich úplnú inklúziu a umožniť efektívny prechod z dospelosti do dospelosti v súlade s článkom 23 Dohovoru a s odporúčaniami uvedenými vo Všeobecnom komentári č. 9 (2006) o právach detí so zdravotným postihnutím. Dospelým so zdravotným postihnutím by sa mali navyše poskytnúť možnosti podporovaného rozhodovania s cieľom umožniť ich aktívnu účasť na všetkých záležitostiach, ktoré sa ich dotýkajú.

Lesbické, homosexuálne, bisexuálne, transrodové a intersexuálne dospelujúce osoby

33. Dospelujúci, ktorí sú lesbickými, homosexuálnymi, bisexuálnymi, transrodovými a intersexuálnymi osobami, bežne čelia prenasledovaniu, vrátane zneužívania a násillia, stigmatizácie, diskriminácie, šikanovania, vylúčenia zo vzdelávania, ako aj nedostatku rodinnej a sociálnej podpory, alebo prístupu k službám a informáciám týkajúcim sa sexuálneho a reprodukčného zdravia.¹⁶ V extrémnych prípadoch čelia sexuálnemu útoku, znásillneniu a dokonca smrti. Tieto zážitky sú prepojené s nízkou sebaúctou, vyššou mierou depresie, samovrážd a bezdomovectva.¹⁷

34. Výbor kladie dôraz na právo všetkých dospelujúcich na slobodu prejavu a rešpektovanie ich fyzickej a duševnej integrity, rodovej identity a rozvíjajúcej sa samostatnosti. Odsudzuje nariadenie tzv. "liečby" za účelom pokúsiť sa o zmenu sexuálnej orientácie a nútené chirurgické zákroky alebo liečbu intersexuálnych dospelujúcich. Nalieha na zmluvné štáty, aby eliminovali tieto praktiky, zrušili všetky zákony kriminalizujúce alebo inak diskriminujúce jednotlivcov z dôvodu ich sexuálnej orientácie, rodovej identity alebo intersexuálneho statusu, a aby prijali zákony zakazujúce diskrimináciu z týchto dôvodov. Zmluvné štáty by mali tiež prijať efektívne opatrenia na ochranu všetkých lesbických, homosexuálnych, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych dospelujúcich osôb pred všetkými formami násillia, diskriminácie alebo šikany, a to zvyšovaním povedomia verejnosti a implementáciou opatrení zameraných na ochranu a podporu.

Dospelujúce osoby patriace k menšinám a pôvodným obyvateľom

35. Neadekvátne pozornosť a nedostatočný rešpekt voči kultúram, hodnotám alebo svetonázoru dospelujúcich, ktorí pochádzajú z menšín a skupín pôvodných obyvateľov, môže viesť k diskriminácii, sociálnej exklúzii, marginalizácii a nezačleneniu vo verejnom priestore. Toto zvyšuje zraniteľnosť dospelujúcich patriacich k menšinám a pôvodným obyvateľom voči chudobe, sociálnej nespravodlivosti, problémom s duševným zdravím, vrátane nepomerne vysokej miery samovrážd, slabých vzdelávacích výsledkov a vysokej miery zadržaní v rámci systému trestného súdnicstva.

36. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby zaviedli opatrenia na podporu dospelujúcich patriacich k menšinám a pôvodným obyvateľom, aby mohli prejavovať svoju kultúrnu identitu a budovať na silných stránkach svojej kultúry, aby sa stali aktívnymi prispievateľmi do rodinného a komunitného života, pričom je potrebné venovať osobitnú pozornosť dospelujúcim dievčatám. V tejto súvislosti by sa zmluvné štáty mali zaoberať komplexnými odporúčaniami, ktoré sú uvedené vo Všeobecnom komentári Výboru č. 11 (2009) o deťoch patriacich k pôvodným obyvateľom a ich právach podľa Dohovoru.

¹⁶ Vid' vyhlásenie Výboru pre práva dieťaťa a iných mechanizmov OSN a regionálnych ľudskoprávných mechanizmov zo dňa 13. mája 2015, dostupné na internetovej stránke www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15941&LangID=E.

¹⁷ Ibid.

VI. Všeobecné vykonávacie opatrenia

37. V súlade so Všeobecným komentárom č. 5 (2003) o všeobecných vykonávacích opatreniach Dohovoru (čl. 4, 42 a 44, bod 6) a č. 19 (2016) k tvorbe rozpočtov verejnej správy na realizáciu práv dieťaťa (čl. 4) Výbor upozorňuje na povinnosť zmluvných štátov implementovať nasledujúce opatrenia na stanovenie rámca pre uplatňovanie práv detí počas dospievania. Skúsenosti a pohľady samotných dospievajúcich je potrebné v plnom rozsahu uznať a brať vážne pri tvorbe týchto opatrení, vrátane:

(a) komplexných a multisektorových národných stratégií ukotvených v Dohovore s osobitným zameraním na dospievajúcich za účelom riešiť štrukturálne sociálne a hospodárske príčiny, ktoré sú základom porušovania práv, ktorým dospievajúci čelia, a zabezpečiť koordinovaný prístup naprieč vládnymi ministerstvami;

(b) monitorovania implementácie za účelom zabezpečenia toho, aby boli práva dospievajúcich zohľadnené v legislatíve, politikách a službách;

(c) zhromažďovania údajov členených minimálne podľa veku, pohlavia, zdravotného postihnutia, etnickej príslušnosti a socio-ekonomického stavu; za účelom zviditeľnenia života dospievajúcich, Výbor odporúča, aby sa zmluvné štáty dohodli na spoločných ukazovateľoch, v porovnaní s ktorými budú sledovať pokrok v uplatňovaní práv dospievajúcich;

(d) transparentných rozpočtových záväzkov za účelom zabezpečenia riadneho zohľadnenia dospievajúcich pri porovnávaní konkurujúcich si rozpočtových priorít a dodržiavaní zásad dostatočnosti, účinnosti, efektívnosti a rovnosti;

(e) školenia pre všetkých profesionálov pracujúcich s dospievajúcimi alebo pre nich o Dohovore a s ním súvisiacich povinnostiach, so zameraním na kompetencie potrebné na prácu s dospievajúcimi v súlade s ich rozvíjajúcimi sa schopnosťami;

(f) šírenia dostupných informácií o právach detí a o tom, ako ich uplatňovať, okrem iného, prostredníctvom školských osnov, médií vrátane digitálnych médií, a verejných informačných materiálov, pričom bude vynaložené osobitné úsilie, aby sa dostali k dospievajúcim v marginalizovaných situáciách.

VII. Definícia dieťaťa

38. Dohovor zakazuje akúkoľvek rodovo podmienenú diskrimináciu, pričom vekové hranice musia byť rovnaké pre dievčatá aj chlapcov.

39. Zmluvné štáty by mali prehodnotiť alebo zaviesť legislatívu uznávajúcu právo dospievajúcich na prevzatie čoraz väčšej zodpovednosti za rozhodnutia, ktoré majú dopad na ich životy. Výbor odporúča, aby zmluvné štáty zaviedli minimálne zákonné vekové hranice v súlade s právom na ochranu, zásadou najlepšieho záujmu a rešpektom voči rozvíjajúcim sa schopnostiam dospievajúcich. Vekové hranice by mali napríklad uznávať právo na prijímanie rozhodnutí súvisiacich so zdravotníckymi službami alebo liečbou, súhlasom s adopciou, zmenou mena alebo podávaním žiadostí na rodinné súdy. Vo všetkých prípadoch by malo byť uznané právo každého dieťaťa, ktoré je mladšie ako tento minimálny vek a schopné preukázať dostatočné chápanie, na udelenie alebo odmietnutie súhlasu. Bez ohľadu na to, či sa pre akékoľvek lekárske ošetrenie alebo zákrok vyžaduje alebo nevyžaduje súhlas rodiča alebo zákonného zástupcu, je potrebné získať dobrovoľný a informovaný súhlas dospievajúcej osoby. Rovnako je potrebné zväžiť zavedenie právnej domnienky, že dospievajúci sú spôsobilí na to, aby vyhľadali a mali prístup k preventívnym alebo časovo citlivým komoditám a službám týkajúcim sa sexuálneho a reprodukčného zdravia. Výbor poukazuje na to, že všetci dospievajúci majú právo na prístup k dôvernému

lekárskemu poradenstvu aj bez súhlasu rodiča alebo zákonného zástupcu, bez ohľadu na vek, ak si to želajú. Toto právo sa odlišuje od práva udeliť súhlas s lekársnym vyšetrením a nemalo by byť podmienené žiadnou vekovou hranicou.¹⁸

40. Výbor pripomína zmluvným štátom povinnosť uznať, že osoby do veku 18 rokov majú právo na pokračujúcu ochranu pred všetkými formami vykorisťovania a zneužívania. Opätovne potvrdzuje, že minimálna veková hranica pre uzavretie manželstva, nábor do ozbrojených síl, vykonávanie nebezpečnej alebo vykorisťujúcej práce a nákup a konzumáciu alkoholu a tabaku by mala byť 18 rokov, vzhľadom na mieru súvisiaceho rizika a ujmy. Zmluvné štáty by mali vziať do úvahy potrebu nájsť rovnováhu medzi ochranou a rozvíjajúcimi sa kompetenciami a definovať prijateľný minimálny vek pri stanovovaní legálneho veku spôsobilosti k pohlavnému styku. Zmluvné štáty by sa mali vyhnúť kriminalizácii dospelujúcich obdobného veku za fakticky konsenzuálnu a dobrovoľnú sexuálnu aktivitu.

VIII. Občianske práva a slobody

Registrácia narodenia

41. Chýbajúca registrácia narodenia môže mať za následok závažné dodatočné komplikácie počas dospelovania, ako napríklad odopretie základných služieb, neschopnosť preukázať národnosť alebo získať doklad totožnosti, zvýšené riziko vykorisťovania alebo obchodovania s ľuďmi, nedostatok nevyhnutných záruk v systémoch trestného súdnictva a imigrácie, a odvod do ozbrojených síl pred dosiahnutím príslušného veku. Dospelujúcim, ktorí neboli zaregistrovaní pri narodení alebo bezodkladne po ňom, by mali byť poskytnuté bezplatné dodatočné rodné listy a občianska registrácia.

Sloboda prejavu

42. Článok 13 Dohovoru potvrdzuje, že deti majú právo na slobodu prejavu a že výkon tohto práva môže podliehať iba obmedzeniam uvedeným v článku 13 ods. 2. Povinnosť rodičov a opatrovníkov poskytnúť primerané usmernenie v súlade s rozvíjajúcimi sa schopnosťami dospelujúcich by nemala zasahovať do práva dospelujúcich na slobodu prejavu. Dospelujúci majú právo vyhľadávať, prijímať a poskytovať informácie a myšlienky a používať prostriedky na ich šírenie vrátane hovorenej, písanej a posunkovej reči a neverbálnych prejavov ako sú obrazy a umelecké predmety. Výrazové prostriedky zahŕňajú napríklad knihy, noviny, pamflety, plagáty, transparenty, digitálne a audiovizuálne médiá, ako aj štýl obliekania a osobný štýl.

Sloboda vierovyznania

43. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby stiahli akékoľvek výhrady k článku 14 Dohovoru, ktorý vyzdvihuje právo dieťaťa na slobodu vierovyznania a uznáva právo a povinnosť rodičov a opatrovníkov poskytnúť dieťaťu usmernenie spôsobom, ktorý je v súlade s jeho alebo jej rozvíjajúcimi sa schopnosťami (viď tiež čl. 5). Inými slovami, dieťa je ten, kto uplatňuje právo na slobodu vierovyznania, nie rodič, pričom rodičovská rola nevyhnutne slabne s tým, ako dieťa nadobúda čoraz aktívnejšiu rolu pri uplatňovaní výberu počas dospelovania. Sloboda vierovyznania by mala byť rešpektovaná v školách a iných inštitúciách, vrátane v súvislosti s rozhodovaním sa o účasti na hodinách náboženstva, pričom diskriminácia z dôvodu náboženského presvedčenia by mala byť zakázaná.¹⁹

¹⁸ Vid' bod 101 Všeobecného komentára č. 12.

¹⁹ Vid' napríklad CRC/C/15/Add.194, bod 32 a 33, a CRC/C/15/Add.181, bod 29 a 30.

Sloboda združovania

44. Dospievajúci chcú a potrebujú tráviť čoraz viac času so svojimi rovesníkmi. S tým súvisiaci prínos nie je iba sociálny, ale tiež prispieva k rozvoju spôsobilostí, ktoré sú dôležité pre úspešné vzťahy, zamestnanie sa a participáciu v rámci komunity, budovanie, okrem iného, emocionálnej gramotnosti, pocitu spolupatričnosti, zručností ako je riešenie konfliktov a posilnenú dôveru a intimitu. Združovanie sa s rovesníkmi je základným stavebným kameňom pri rozvoji v dospelosti, ktorého hodnota by mala byť uznaná v rámci školského a vzdelávacieho prostredia, rekreačných a kultúrnych aktivít a príležitostí na spoločenskú, občiansku, náboženskú a politickú angažovanosť.

45. Zmluvné štáty by mali garantovať plné rešpektovanie práva dospelých na slobodu združovania a pokojného zhromažďovania vo všetkých jeho formách, v súlade s obmedzeniami uvedenými v článku 15 ods. 2 Dohovoru, vrátane zabezpečenia bezpečných priestorov pre dievčatá a chlapcov. Dospelým by sa malo dostať právneho uznania, aby mohli zakladať svoje vlastné združenia, kluby, organizácie, parlamenty a fóra, a to v rámci školy i mimo nej, ako aj vytvárať online siete, vstupovať do politických strán a odborov alebo zakladať svoje vlastné odbory. Je tiež potrebné zaviesť opatrenia na ochranu dospelých obhajcov ľudských práv, najmä dievčat, ktoré často čelia rodovo špecifickým hrozbám a násiliu.

Súkromie a dôvernosť

46. Právo na súkromie naberá čoraz väčší význam počas dospelosti. Výbor opakovane vzniesol obavy z narušovania súkromia napríklad v súvislosti s dôverným lekárskeým poradenstvom; priestorom pre dospelých a ich vecami v inštitúciách; korešpondenciou a inou komunikáciou, v rámci rodiny alebo iných foriem starostlivosti; vystavením osôb, ktoré sú účastníkmi trestného konania.²⁰ Právo na súkromie tiež oprávňuje dospelých k prístupu ku svojim záznamom, ktoré vedú služby v oblasti vzdelávania, zdravotníctva, starostlivosti o deti, ochrany, a justičné systémy. Tieto informácie by mali byť sprístupnené iba v súlade s garanciami spravodlivého procesu a iba osobám, ktoré sú zo zákona oprávnené ich prijímať a používať.²¹ Zmluvné štáty by mali prostredníctvom dialógu s dospelými zistiť, v ktorých prípadoch došlo k narušeniu súkromia, vrátane v súvislosti s osobnou aktivitou v digitálnom prostredí a v súvislosti s používaním údajov komerčnými a inými subjektmi. Zmluvné štáty by tiež mali prijať všetky potrebné opatrenia na posilnenie a zabezpečenie rešpektovania dôvernosti údajov a súkromia dospelých, v súlade s ich rozvíjajúcimi sa schopnosťami.

Právo na informácie

47. Prístup k informáciám zahŕňa všetky formy médií, avšak osobitnú pozornosť je potrebné venovať digitálnemu prostrediu, keďže dospelí používajú mobilné technológie v čoraz väčšej miere a sociálne a digitálne médiá sa stávajú hlavným nástrojom, prostredníctvom ktorého komunikujú a prijímajú, vytvárajú a šíria informácie. Dospelí využívajú online prostredie okrem iného aj na to, aby mohli objaviť svoju identitu, vzdelávať sa, participovať, vyjadrovať názory, hrať sa, spoločensky sa stýkať, politicky sa angažovať a zisťovať možnosti zamestnania sa. Internet navyše poskytuje možnosti na získanie prístupu k online dostupným informáciám týkajúcim sa zdravia, ochrany podpory a zdrojov poradenstva, pričom zmluvné štáty ho môžu využívať ako

²⁰ Vid' Detský fond Organizácie Spojených národov (UNICEF), *Vykonávacia príručka k Dohovoru o právach dieťaťa* (2007), s. 203-211. Dostupné na internetovej stránke www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf.

²¹ Vid' body 2-4 Všeobecného komentára Výboru pre ľudské práva č. 16 (1988) k právu na súkromie.

prostriedok na komunikáciu a prácu s dospelými. Schopnosť získať prístup k relevantným informáciám môže mať významný pozitívny dopad na rovnosť. Osobitný význam pre dospelých majú odporúčania, ktoré vyplynuli z dní všeobecnej diskusie o médiách v r. 1996 a 2014.²² Zmluvné štáty by mali prijať opatrenia na zabezpečenie toho, aby dospelí mali bez akejkoľvek diskriminácie prístup k rôznym typom médií a podpore, a presadzovať rovný prístup k digitálnemu občianstvu, vrátane prostredníctvom podpory formátov prístupných pre dospelých so zdravotným postihnutím. Na zabezpečenie rozvoja zručností dospelých v oblasti digitálnej, informačnej, mediálnej a sociálnej gramotnosti je potrebné, aby boli školenie a podpora poskytované v rámci základných učebných osnov.²³

48. Digitálne prostredie tiež môže dospelých vystaviť rizikám, ako sú napríklad online podvody, násilie a prejavy nenávisťi, sexistické prejavy voči dievčatám, lesbickým, homosexuálnym, bisexuálnym, transrodovým a intersexuálnym dospelým osobám, kyberšikana, grooming so zámerom sexuálneho vykorisťovania, obchodovania s ľuďmi a detskej pornografie, nadmerná sexualizácia, cielenie zo strany ozbrojených alebo extrémistických skupín. To by však nemalo obmedziť prístup dospelých do digitálneho prostredia. Namiesto toho by ich bezpečnosť mala byť podporovaná prostredníctvom holistických stratégií, vrátane digitálnej gramotnosti s ohľadom na online riziká, a stratégií na ich ochranu, posilnenej legislatívy a mechanizmov na presadzovanie zákona v boji proti online zneužívaniu a proti beztretnosti, a prostredníctvom školenia rodičov a odborníkov pracujúcich s deťmi. Zmluvné štáty sú nabádané k zabezpečeniu aktívneho zapojenia dospelých do tvorby a implementácie iniciatív zameraných na online bezpečnosť, vrátane prostredníctvom mentorovania rovesníkov. Je potrebné investovať do vývoja technologických riešení na prevenciu a ochranu a do dostupnosti pomoci a podpory. Zmluvné štáty sú povzbudzované k tomu, aby od firiem požadovali dôkladné zohľadnenie práv dieťaťa s cieľom identifikovať riziká, predchádzať im a zmierniť ich dopad na práva detí pri využívaní digitálnych médií a informačných a komunikačných technológií.

IX. Násilie na deťoch

Ochrana pred všetkými formami násilia

49. Výbor odkazuje zmluvné štáty na odporúčania uvedené vo Všeobecnom komentári č. 13 (2011) o práve dieťaťa na ochranu pred všetkými formami násilia a č. 18 (2014) o škodlivých praktikách, pre komplexné legislatívne, administratívne, sociálne a vzdelávacie opatrenia za účelom eliminácie všetkých foriem násilia, vrátane zákonného zákazu telesných trestov vo všetkých prostrediach, a za účelom zmeny a eliminácie všetkých škodlivých praktík. Je potrebné, aby zmluvné štáty vytvorili viac možností na rozširovanie inštitucionálnych programov zameraných na prevenciu a uzdravenie, a na sociálnu reintegráciu dospelých obetí. Výbor poukazuje na potrebu zapojenia dospelých do tvorby preventívnych stratégií a ochranných opatrení pre obeť násilia.

²² Diskusiu z r. 2014 nájdete na internetovej stránke www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf; diskusiu z r. 1996 nájdete na internetovej stránke www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/Recommendations/Recommendations1996.pdf.

²³ Vid' www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf, bod 95.

X. Rodinné prostredie a náhradná starostlivosť

Podpora pre rodičov a opatrovníkov

50. Úloha rodičov a opatrovníkov pri poskytovaní bezpečnosti, emocionálnej stability, podpory a ochrany deťom zostáva dôležitou počas celého dospelovania. Výbor poukazuje na to, že povinnosť zmluvných štátov poskytnúť primeranú pomoc rodičom a opatrovníkom v zmysle článku 18 ods. 2 a 3 Dohovoru, a pomáhať rodičom pri zabezpečovaní podpory a životných podmienok nevyhnutných pre optimálny rozvoj v súlade s článkom 27 ods. 2, sa vzťahujú na rodičov dospelujúcich osôb v rovnakej miere. Táto podpora by mala rešpektovať práva a rozvíjajúce sa schopnosti dospelujúcich a zvyšujúcu sa mieru prínosu dospelujúcich do ich vlastných životov. Zmluvné štáty by mali zabezpečiť, aby v mene tradičných hodnôt netolerovali alebo neospravedlňovali násilie, neposilňovali nerovné mocenské vzťahy v rámci rodinného prostredia a neodopreli tak dospelujúcim možnosť uplatňovať svoje základné práva.²⁴

51. Výbor upozorňuje zmluvné štáty na význam rastúcej priepasti medzi prostredím, v ktorom dospelujúci žijú a ktoré je charakterizované digitálnou érou a globalizáciou, a prostredím, v ktorom vyrastali ich rodičia alebo opatrovníci. Dospelujúci sú vystavení a nevyhnutne ovplyvnení globálnym komerčným svetom, nesprostredkovaným alebo neregulovaným rodičovskými alebo komunitnými hodnotami, ktorý môže brániť medzigeneračnému porozumeniu. Tento meniaci sa kontext predstavuje výzvy pre schopnosť rodičov a opatrovníkov efektívne komunikovať s dospelujúcimi a poskytovať im usmernenie a ochranu spôsobom, ktorý zohľadňuje súčasnú realitu ich životov. Výbor odporúča, aby zmluvné štáty uskutočnili výskum s dospelujúcimi a ich rodičmi a opatrovníkmi, týkajúci sa povahy usmernení, pomoci, školení a podpory potrebných na riešenie medzigeneračnej rozdielnosti skúseností.

Dospelujúci v náhradnej starostlivosti

52. Existujú významné dôkazy o slabých výsledkoch dosahovaných dospelujúcimi vo veľkých inštitúciách dlhodobého umiestňovania, ako aj v iných formách náhradnej starostlivosti ako sú napríklad pestúnska starostlivosť a starostlivosť v malých skupinách, aj keď v oveľa menšej miere. Títo dospelujúci dosahujú nižší stupeň vzdelania, zažívajú závislosť na sociálnej starostlivosti a vyššie riziko bezdomovectva, uväznenia, nechceného tehotenstva, predčasného rodičovstva, užívania návykových látok, sebapoškodzovania a samovraždy. Od dospelujúcich v náhradnej starostlivosti sa bežne vyžaduje, aby odišli, keď dosiahnu vek 16 – 18 rokov a sú obzvlášť zraniteľní voči sexuálnemu zneužívaniu a vykorisťovaniu, obchodovaniu s ľuďmi a násiliu, nakoľko im chýbajú podporné systémy alebo ochrana a neboli im poskytnuté žiadne možnosti získania zručností a schopností na ochranu samých seba. Tým, ktorí majú zdravotné postihnutie, sú často odopierané možnosti bývania v komunite a sú presúvaní do inštitúcií pre dospelé osoby, kde sú vo väčšom ohrození, že budú vystavení pokračujúcemu porušovaniu ich práv.

53. Zmluvné štáty by mali prijať silný záväzok voči dospelujúcim a záväzok, že budú viac investovať do podpory dospelujúcich osôb v náhradnej starostlivosti. Je potrebné, aby uprednostňovanie detských a malých domovov bolo doplnené o opatrenia, ktoré sú potrebné na vysporiadanie sa s diskrimináciou, na zabezpečenie pravidelného preskúmania individuálnej situácie dospelujúcich, na podporu ich vzdelávania, na to, aby dostali skutočný hlas v procesoch, ktoré sa ich týkajú, a na to, aby sa predišlo ich viacnásobnému premiestňovaniu. Zmluvné štáty sú nabádané k zabezpečeniu toho, aby sa inštitucionalizácia využívala iba ako posledné možné riešenie a aby zabezpečili primeranú ochranu všetkých detí žijúcich v inštitúciách, vrátane prostredníctvom prístupu k dôverným

²⁴ Vid' A/HRC/32/32.

mechanizmom na riešenie sťažností a k spravodlivosti. Zmluvné štáty by tiež mali prijať opatrenia na podporu nezávislosti dospelých v náhradnej starostlivosti a na zlepšenie ich životných šancí, ako aj na riešenie konkrétnych zraniteľností a neistôt, ktorým čelia potom, čo dosiahnu dostatočný vek na to, aby mohli odísť z tejto starostlivosti.

54. Dospelí odchádzajúci z náhradnej starostlivosti si vyžadujú podporu pri príprave na zmenu, pri získavaní prístupu k zamestnaniu, bytovú a psychologickú podporu, podporu pri účasti na rehabilitácii s ich rodinami, pokiaľ je to v ich najlepšom záujme, a pri získavaní prístupu k službám po opustení starostlivosti v súlade so Smernicou o náhradnej starostlivosti o deti.²⁵

Rodiny vedené dospelými osobami

55. Značný počet dospelých je primárnym opatrovníkom svojich rodín, buď z dôvodu, že sami sú rodičmi alebo z dôvodu, že ich rodičia zomreli, zmizli alebo chýbajú. Články 24 a 27 Dohovoru vyžadujú, aby dospelým rodičom a opatrovníkom boli poskytnuté základné znalosti o detskom zdraví, výžive a dojčení a primeraná podpora, ktorá im pomôže pri plnení ich povinností voči deťom, za ktoré zodpovedajú, a v prípade potreby materiálna pomoc súvisiaca s výživou, ošatením a bývaním. Dospelí opatrovníci potrebujú mimoriadnu podporu, aby mohli užívať svoje právo na vzdelanie, hru a participáciu. Zmluvné štáty by mali predovšetkým zaviesť zásahy sociálnej ochrany v kľúčových etapách životného cyklu a reagovať na konkrétne požiadavky dospelých opatrovníkov.

XI. Zdravie a blaho

Zdravotná starostlivosť

56. Zdravotné služby sú zriedkavo navrhnuté tak, aby vyhovovali špecifickým zdravotným potrebám dospelých, čo je problém zhoršený aj nedostatkom demografických a epidemiologických údajov a štatistík členených podľa veku, pohlavia a zdravotného postihnutia. Pri vyhľadávaní pomoci sa dospelí často stretávajú s právnymi a finančnými prekážkami, diskrimináciou, nedostatkom dôvery a rešpektu, násilím a zneužívaním, stigmu a odsudzujúcimi postojmi zo strany zdravotníckeho personálu.

57. Zdravotné výsledky dospelých sú predovšetkým dôsledkom sociálnych a ekonomických determinantov a štrukturálnych nerovností, prejavujúcich sa správaním a činnosťou na úrovni jednotlivcov, rovesníkov, rodiny, školy, komunity a spoločnosti. Zmluvné štáty by preto mali v spolupráci s dospelými vykonať komplexné mnohostranné preskúmanie povahy a rozsahu zdravotných problémov dospelých a bariér, ktorým čelia pri získavaní prístupu k službám, ktoré bude slúžiť ako základ pre budúce komplexné zdravotnícke politiky, programy a stratégie verejného zdravia.

58. Problémy súvisiace s duševným zdravím a psychosociálne problémy ako napríklad samovraždy, poruchy príjmu potravy a depresia, sú primárnymi príčinami zlého zdravotného stavu, chorobnosti a úmrtnosti medzi dospelými, a to najmä medzi dospelými patriacimi k zraniteľným skupinám.²⁶ Tieto problémy vyplývajú zo zložitej súhry genetických, biologických, osobnostných a environmentálnych príčin a sú znásobené napríklad skúsenosťou s konfliktmi, vystáňovaním, diskrimináciou, šikanou a sociálnym

²⁵ Rezolúcia Valného zhromaždenia č. 64/142, príloha. Vid' tiež Všeobecný komentár Výboru pre práva dieťaťa č. 9.

²⁶ Vid' bod 38 Všeobecného komentára č. 15 (2013) o práve dieťaťa na dosiahnutie najvyššej možnej úrovne zdravotného stavu.

vylúčením, ako aj s tlakmi týkajúcimi sa telesného vzhľadu a kultúry “dokonalosti”. Medzi faktory, o ktorých je známe, že podporujú odolnosť a zdravý rozvoj a chránia pred zlým stavom duševného zdravia, patria silné vzťahy s kľúčovými dospelými osobami a podpora od týchto osôb, kladné vzory, vhodná životná úroveň, prístup ku kvalitnému stredoškolskému vzdelaniu, ochrana pred násilím a diskrimináciou, možnosti ovplyvňovať a rozhodovať, povedomie o duševnom zdraví, schopnosti riešiť a zvládať problémy a bezpečné a zdravé lokálne prostredia. Výbor zdôrazňuje, že zmluvné štáty by mali prijať prístup, ktorý je skôr založený na verejnom zdraví a psychosociálnej podpore ako na nadmernej medikalizácii a inštitucionalizácii. Je potrebná komplexná multisektorová odpoveď prostredníctvom integrovaných systémov starostlivosti o duševné zdravie dospelých, ktoré zapájajú rodičov, rovesníkov, širšiu rodinu a školy a poskytovanie podpory a pomoci prostredníctvom školeného personálu.²⁷

59. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby prijali komplexné politiky citlivé k rodu a sexualite pre sexuálne a reprodukčné zdravie dospelých, pričom zdôrazňuje, že nerovný prístup dospelých k týmto informáciám, tovarom a službám predstavuje diskrimináciu.²⁸ Nedostatočný prístup k týmto službám prispieva k tomu, že dospelé dievčatá sa stávajú skupinou najviac ohrozenou úmrtím alebo závažnými alebo celoživotnými poškodeniami počas tehotenstva a pôrodu. Všetci dospelí by mali mať prístup k bezplatným, dôverným, na nich zameraným a nediskriminačným službám, informáciám a vzdelávaniu v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia, dostupným online aj osobne, vrátane v oblasti plánovania rodiny, antikoncepcie vrátane núdzovej antikoncepcie, prevencie, starostlivosti a liečby sexuálne prenosných infekcií, poradenstva, starostlivosti pred počatím, služieb materského zdravia a menštruačnej hygieny.

60. Nemali by existovať žiadne bariéry v prístupe k tovarom, informáciám a poradenským službám v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv, ako napríklad požiadavky na súhlas tretej strany alebo na autorizáciu treťou stranou. Okrem toho je potrebné vynaložiť osobitné úsilie na prekonanie bariér stigmy a strachu, ktoré zažívajú napríklad dospelé dievčatá, dievčatá so zdravotným postihnutím a lesbické, homosexuálne, bisexuálne, transrodové a intersexuálne dospelé osoby pri získavaní prístupu k týmto službám. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby dekriminalizovali umelé prerušenie tehotenstva za účelom zabezpečenia toho, aby dievčatá mali prístup k bezpečným aborčným a post-aborčným službám, aby prehodnotili legislatívu s cieľom garantovať najlepší záujem tehotných dospelých dievčat a aby zabezpečili, že ich názory budú vždy vypočuté a rešpektované pri rozhodnutiach týkajúcich sa umelého prerušenia tehotenstva.

61. Vekovo primerané, komplexné a inkluzívne vzdelávanie v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia, založené na vedeckých dôkazoch a ľudskoprávných normách a vypracované spolu s dospelými, by malo byť súčasťou povinných školských osnov a zasiahnuť dospelých, ktorí sú mimo školy. Pozornosť by mala byť venovaná rodovej rovnosti, sexuálnej rôznorodosti, právam v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia, zodpovednému rodičovstvu a sexuálnemu správaniu a prevencii násillia, ako aj predchádzaniu skorému tehotenstvu a sexuálne prenosným infekciám. Informácie by mali byť dostupné v alternatívnych formátoch, aby bola zabezpečená ich dostupnosť pre všetkých dospelých, vrátane dospelých so zdravotným postihnutím.

²⁷ Vid' A/HRC/32/32.

²⁸ Vid' bod 29 Všeobecného komentára Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva č. 20 (2009) o nediskriminácii v hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.

HIV/AIDS

62. Dospievajúci sú jedinou vekovou skupinou, v ktorej úmrtia v dôsledku AIDS narastajú.²⁹ Dospievajúci môžu čeliť ťažkostiam pri získavaní prístupu k antiretrovirálnej liečbe a pri pokračovaní v liečbe; niektorými prekážkami sú potreba súhlasu zákonných zástupcov na získanie prístupu k službám súvisiacim s HIV, zverejnenie zdravotného stavu a stigmatizácia. Neúmerne postihnuté sú dospievajúce dievčatá, ktoré predstavujú dve tretiny nových infekcií. Riziko nákazy HIV je tiež vyššie u lesbických, homosexuálnych, bisexuálnych a transrodových dospievajúcich osôb, ktoré ponúkajú sex za peniaze, tovar alebo služby a dospievajúcich, ktorí injekčne užívajú drogy.

63. Výbor povzbudzuje členské štáty k tomu, aby uznali rozmanitú realitu dospievajúcich a zabezpečili, aby títo mali prístup k dôvernému testovaniu na HIV a poradenským službám a k programom na prevenciu a liečbu HIV založeným na dôkazoch, poskytovaným školeným personálom plne rešpektujúcim právo dospievajúcich na súkromie a nediskrimináciu. Zdravotné služby by mali zahŕňať informácie súvisiace s HIV, testovanie a diagnostiku; informácie o antikoncepcii a používaní kondómov; starostlivosť a liečbu; vrátane antiretrovirálnych a iných liekov a súvisiacich technológií na starostlivosť a liečbu HIV/AIDS; poradenstvo v oblasti vhodnej výživy; duchovnú a psychosociálnu podporu; a rodinnú, komunitnú a domácu starostlivosť. Je potrebné zvážiť revíziu legislatívy týkajúcej sa HIV, ktorá kriminalizuje neúmyselný prenos HIV a nezverejnenie statusu HIV pacienta.

Užívanie drog medzi dospievajúcimi

64. Dospievajúci sú náchylnejší na to, že začnú užívať drogy, a riziko ujmy súvisiacej s drogami je u nich vyššie ako u dospelých, pričom užívanie drog, ktoré začalo v dospievaní, častejšie vedie k závislosti. Medzi osoby, u ktorých bolo zistené vyššie riziko ujmy súvisiacej s drogami, patria dospievajúci žijúci na ulici, dospievajúci, ktorí boli vylúčení zo školy, dospievajúci, ktorí zažili traumatické situácie, rozpad rodiny alebo zneužívanie a dospievajúci žijúci v rodinách, ktoré zápasia s drogovou závislosťou. Zmluvné štáty majú povinnosť chrániť dospievajúcich pred nezákonným užívaním drog a psychotropných látok. Zmluvné štáty by mali zabezpečiť právo dospievajúcich na zdravie v súvislosti s užívaním týchto látok, vrátane tabaku, alkoholu a rozpúšťadiel, a zaviesť služby na prevenciu, zmenšovanie ujmy a liečbu závislosti, bez diskriminácie a s vyhradením dostatočných rozpočtových prostriedkov. Vo vzťahu k dospievajúcim sú vítané alternatívy k trestným alebo represívnym politikám na kontrolu drog.³⁰ Dospievajúcim by mali byť tiež poskytnuté presné a objektívne informácie založené na vedeckých dôkazoch, zamerané na prevenciu a minimalizáciu ujmy spôsobenej užívaním látok.

Zranenia a bezpečné prostredie

65. Medzi hlavné príčiny úmrtí a invalidity medzi dospievajúcimi patria neúmyselné zranenia alebo zranenie spôsobené násilím. K väčšine neúmyselných zranení dôjde pri dopravných nehodách, topení sa, popálení, pádoch a otravách. Na zníženie rizika by zmluvné štáty mali vypracovať multisektorálne stratégie, ktoré budú zahŕňať legislatívu vyžadujúcu používanie ochranných pomôcok, politiky týkajúce sa jazdy pod vplyvom omamných látok a udeľovania vodičských preukazov, programy o vzdelávaní, rozvoji zručností a o zmenách správania, o adaptácii na prostredie a poskytovaní starostlivosti a rehabilitačných služieb osobám, ktoré utrpeli zranenia.

²⁹ Vid' http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112750/1/WHO_FWC_MCA_14.05_eng.pdf?ua=1, s. 3.

³⁰ Vid' A/HRC/32/32.

Primeraná životná úroveň

66. Dopad chudoby má závažné dôsledky počas dospievania, ktoré niekedy vedú k extrémnemu stresu a neistote a k sociálnej a politickej exklúzii. Stratégie, ktoré sú dospievajúcim vnútené alebo ktoré sú dospievajúcimi prijaté za účelom riešenia ekonomických ťažkostí, môžu zahŕňať vylúčenie zo školy, uzavretie detských alebo nútených sobášov, sexuálne zneužívanie, obchodovanie s ľuďmi, nebezpečnú alebo vykorisťujúcu prácu alebo prácu zasahujúcu do vzdelávania, členstvo v gangoch, nábor do ozbrojených skupín a migráciu.

67. Zmluvným štátom sa pripomína právo každého dieťaťa na vhodnú životnú úroveň potrebnú pre jeho telesný, duševný, duchovný, mravný a sociálny rozvoj, a sú nabádané k tomu, aby zaviedli garantované sociálne minimum, ktoré zabezpečia dospievajúcim a ich rodinám istotu základného príjmu, ochranu pred hospodárskymi šokmi a predĺženými hospodárskymi krízami a prístup k sociálnym službám.

XII. Vzdelávanie, voľný čas a kultúrne aktivity

Vzdelanie

68. Garantovanie práva na všeobecné, kvalitné a inkluzívne vzdelávanie a profesionálnu prípravu je najdôležitejšou strategickou investíciou, ktorú môžu zmluvné štáty vykonať, aby zabezpečili bezprostredný a dlhodobý rozvoj dospievajúcich, pričom rastúce množstvo dôkazov svedčí najmä o kladnom vplyve stredoškolského vzdelávania.³¹ Zmluvné štáty sú nabádané k tomu, aby zaviedli široko dostupné stredoškolské vzdelávanie pre všetkých ako nevyhnutnosť a aby sprístupnili vyššie vzdelávanie pre všetkých na základe kapacity a s využitím všetkých vhodných prostriedkov.

69. Výbor je hlboko znepokojený ťažkosťami, ktorým čelia mnohé zmluvné štáty, aby dosiahli rovnosť pri zápise dievčat a chlapcov do škôl a aby udržali dievčatá v škole aj po dosiahnutí základného vzdelania. Investovanie do stredoškolského vzdelávania dievčat, čo je záväzok potrebný na splnenie článkov 2, 6 a 28 Dohovoru, tiež slúži na ochranu dievčat pred detskými a nútenými sobášmi, sexuálnym zneužívaním a skorým tehotenstvom a významne prispieva k budúcemu ekonomickému potenciálu dievčat a ich detí. Je potrebné investovať aj do stratégií, ktoré podporujú pozitívne rodové vzťahy a sociálne normy; riešia sexuálne a rodovo podmienené násilie, vrátane násilia na školách; a propagujú kladné vzory, rodinnú podporu a posilnenie ekonomického postavenia žien, za účelom prekonania právnych, politických, kultúrnych, hospodárskych a sociálnych prekážok, ktoré predstavujú prekážky pre dievčatá. Zmluvné štáty by mali tiež uznať, že rastie počet chlapcov, ktorí nenastupujú do školy a nezostávajú v škole, určiť príčiny a prijať primerané opatrenia na podporu toho, aby chlapci pokračovali vo vzdelávaní.

70. Výbor so znepokojením pozoruje počet dospievajúcich v marginalizovaných situáciách, ktorým sa nedostáva príležitosť postupu na strednú školu, ako sú napríklad dospievajúci žijúci v chudobe; lesbické, homosexuálne, bisexuálne, transrodové a intersexuálne dospievajúce osoby; dospievajúci patriaci k menšinám; dospievajúci s psychosociálnymi, zmyslovými alebo fyzickými poruchami; dospievajúci, ktorí migrujú; dospievajúci v situáciách ozbrojeného konfliktu alebo živelných pohrôm; a dospievajúci v prostredí ulice alebo pracujúci dospievajúci. Na ukončenie diskriminácie marginalizovaných skupín pri získavaní prístupu k vzdelávaniu sú potrebné proaktívne opatrenia, vrátane zavedenia programov na prevody finančných prostriedkov, rešpektovania menšinových a domorodých kultúr a detí zo všetkých náboženských komunit, podpory inkluzívneho vzdelávania pre deti so zdravotným postihnutím, boja proti šikane a

³¹ Vid' www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report_EN_02092011.pdf.

diskriminačným postojom v rámci vzdelávacieho systému, a poskytovania vzdelávania v utečeneckých táboroch.

71. Je potrebné vynakladať úsilie s cieľom konzultovať s dospelými prekážky, ktoré znemožňujú ich pokračujúce vzdelávanie, vzhľadom na vysokú mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky napriek trvajúcej negramotnosti alebo bez získania odborných znalostí. Výbor si všimol nasledujúce prispievajúce faktory: poplatky a súvisiace náklady; chudoba v rodine a nedostatok primeraných programov sociálnej ochrany, vrátane primeraného zdravotného poistenia; nedostatok vhodných a bezpečných hygienických zariadení pre dievčatá; vylúčenie tehotných školáčok a dospelých matiek; pretrvávajúce používanie krutých, neľudských a ponižujúcich trestov; nedostatok účinných opatrení na elimináciu sexuálneho obťažovania na školách; sexuálne vykorisťovanie dievčat; prostredia, ktoré nenapomáhajú inklúzii a bezpečnosti dievčat; nevhodné didaktické postupy; irelevantné alebo zastarané osnovy; zlyhanie pri zapojení študentov do ich vlastného vzdelávania; a šikana. Školám navyše často chýba flexibilita potrebná na to, aby dospelí mohli zlúčiť svoje pracovné povinnosti a/alebo povinnosti, ktoré súvisia s rodinnou starostlivosťou, so svojím vzdelávaním, bez čoho nemusia byť schopní znášať náklady súvisiace so vzdelávaním. V súlade s článkom 28, ods. 1, písm. e) Dohovoru a v súlade s cieľom udržateľného rozvoja č. 4 by mali zmluvné štáty zaviesť komplexné a proaktívne opatrenia, ktoré budú riešiť všetky tieto faktory a zlepšia zápis a dochádzku do školy, znížia mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky a poskytnú možnosti na dokončenie vzdelávania pred tých, ktorí predčasne ukončili školskú dochádzku.

72. Výbor dáva do pozornosti svoj Všeobecný komentár č. 1 (2001) o cieľoch vzdelávania, v ktorom uvádza potrebu toho, aby bolo vzdelávanie zamerané na dieťa, priateľské voči dieťaťu a posilňujúce jeho postavenie, a poukazuje na dôležitosť kolaboratívnej a participatívnej pedagogiky.³² Stredoškolské vzdelávacie osnovy by mali byť navrhnuté tak, aby pripravili dospelých na aktívnu participáciu, rozvíjali rešpekt voči ľudským právam a základným slobodám, podporovali občiansku angažovanosť a pripravili dospelých na to, aby mohli viesť zodpovedný život v slobodnej spoločnosti. Na rozvoj plného potenciálu dospelých a na ich udržanie v školách je potrebné posúdiť, ako sú navrhnuté vzdelávacie prostredia, s cieľom zabezpečiť, aby využívali schopnosť dospelých učiť sa, motiváciu k práci s rovesníkmi a k posilneniu postavenia, a aby sa zamerali na skúsenostné učenie, bádanie a obmedzili skúšanie.

Prechod od vzdelávania k profesionálnej príprave a/alebo primeranej práci

73. Značný počet dospelých sa nachádza mimo vzdelávacieho procesu, profesionálnej prípravy alebo zamestnania, čo má za následok neúmerne vysokú mieru nezamestnanosti, podzamestnanosti a vykorisťovania počas toho, ako sa približujú k dospelosti. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby dospelých, ktorí sú mimo školy, podporovali spôsobom primeraným ich veku s cieľom uľahčiť im prechod k primeranej práci, vrátane zabezpečenia súladu medzi vzdelávacou a pracovnoprávnou legislatívou, a aby prijali politiky na podporu ich budúceho zamestnávania.³³ Zmluvné štáty by mali v súlade s článkom 28, ods. 1, písm. d) Dohovoru sprístupniť dospelým informácie a poradenstvo týkajúce sa vzdelávania a odbornej prípravy.

74. Je potrebné, aby formálne aj neformálne vzdelávanie a profesionálna príprava boli navrhnuté pre zručnosti dvadsiateho prvého storočia,³⁴ ktoré sú potrebné na modernom

³² Vid' bod 2 Všeobecného komentára Výboru pre práva dieťaťa č. 1 (2001) o cieľoch vzdelávania.

³³ Úloha 8.6 Cieľov udržateľného rozvoja sa týka "mládeže" (dospelí vo veku 15 až 24 rokov). Vid' Rezolúcia Valného zhromaždenia č. 70/1.

³⁴ Pojem "zručnosti dvadsiateho prvého storočia" označuje široký súbor znalostí, zručností, pracovných

pracovnom trhu, vrátane zaradenia jemných a prenosných zručností do vzdelávacích osnov; rozširovania možností skúsenostného a praktického učenia; rozvoja odborného vzdelávania na základe dopytu pracovného trhu; zakladania partnerstiev verejného a súkromného sektora pre podnikanie, stáže a učňovskú prípravu; a poskytovania poradenstva týkajúceho sa študijných a pracovných príležitostí. Zmluvné štáty by tiež mali šíriť informácie o zamestnaneckých právach vrátane práv týkajúcich sa členstva v odboroch a stavovských združeníach.

Voľný čas, oddych a umenie

75. Právo dospievajúcich na oddych a voľný čas a právo venovať sa a slobodne sa zúčastňovať hier a oddychových a umeleckých aktivít, a to online aj offline, je veľmi dôležité z hľadiska objavovania ich identity, pričom im umožňuje objavovať svoju kultúru, vytvárať nové umelecké formy, vytvárať vzťahy a rozvíjať sa ako ľudské bytosti. Voľný čas, oddych a umenie dávajú dospievajúcim pocit jedinečnosti, ktorá je podstatná pre právo na ľudskú dôstojnosť, právo na optimálny rozvoj, právo na slobodu prejavu, právo na participáciu a právo na súkromie. Výbor s poľutovaním konštatuje, že tieto práva sú značne zanedbávané počas dospievania, a to najmä u dievčat. Strach z dospievajúcich a nepriateľstvo voči nim na verejných priestoroch a nedostatok územného plánovania priateľského voči dospievajúcim, ako aj vzdelávacej a voľnočasovej infraštruktúry, môžu brániť slobode zapájania sa do oddychových a športových aktivít. Výbor upozorňuje zmluvné štáty na práva uvedené v článku 31 Dohovoru a na svoje odporúčania obsiahnuté vo Všeobecnom komentári č. 17 (2013) o práve dieťaťa na oddych, voľný čas, hru, oddychové aktivity, kultúrny život a umenie.

XIII. Osobitné ochranné opatrenia

Migrácia

76. Čoraz väčšie počty dospievajúcich dievčat a chlapcov migrujú v rámci krajiny ich pôvodu alebo mimo nej v snahe nájsť lepšie podmienky na život a vzdelávanie alebo za účelom zjednotenia rodiny. Mnohým migrácia ponúka značné sociálne a ekonomické príležitosti. Predstavuje však aj riziká, vrátane fyzickej ujmy, psychologickéj traumy, marginalizácie, diskriminácie, xenofóbie a sexuálneho alebo ekonomického vykorisťovania, a pri prechode hraníc riziko imigračných razií a zadržania.³⁵ Mnohým dospievajúcim migrantom je odopretý prístup k vzdelávaniu, bývaniu, zdravotnej starostlivosti, oddychu, participácii, ochrane a sociálnemu zabezpečeniu. Dokonca aj v prípadoch, kedy je právo na služby chránené zákonmi alebo politikami, sa môžu dospievajúci stretnúť s administratívnymi a inými prekážkami pri získavaní prístupu k týmto službám, vrátane: požadovania dokladu totožnosti alebo čísla sociálneho zabezpečenia; škodlivých a nepresných postupov na zisťovanie veku; finančných a jazykových bariér; a rizika, že získavanie prístupu k službám bude mať za následok zadržanie alebo deportáciu.³⁶ Výbor odkazuje zmluvné štáty na svoje odporúčania, ktoré vypracoval vo vzťahu k deťom, ktoré sú migrantmi.³⁷

návykov a povahových črt, ktoré sú podľa presvedčenia pedagógov, školských reformátorov, vysokoškolských profesorov, zamestnávateľov a iných osôb mimoriadne dôležité pre úspech v dnešnom svete, a to najmä v rámci vysokoškolských vzdelávacích programov a súčasných povolání a pracovísk.

³⁵ Vid' www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2012/DGD2012ReportAndRecommendations.pdf.

³⁶ Vid' Agentúra pre základné práva, "Zatknutie migrantov v mimoriadnej situácii – zohľadnenie základných práv", 9. október 2012. Dostupné na <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013->

77. Výbor zdôrazňuje, že článok 22 Dohovoru uznáva, že utečenecké deti a deti žiadajúce o azyl vyžadujú osobitné opatrenia, ak majú požívať svoje práva a mať prospech z doplnkových záruk, ktoré sú im poskytnuté prostredníctvom medzinárodného režimu na ochranu utečencov. Títo dospelávajúci by nemali byť podrobovaní urýchlenému konaniu o vyhostení, ale skôr by sa mal zväžiť ich vstup na územie, a nemali by byť vrátení, ani by im nemal byť zamietnutý vstup predtým, než bude prijaté rozhodnutie o ich najlepšom záujme a než sa preukáže potreba medzinárodnej ochrany. V súlade s povinnosťou podľa článku 2 rešpektovať a zabezpečiť práva každého dieťaťa pod ich právomocou, bez ohľadu na postavenie, by zmluvné štáty mali zaviesť vekovo a rodovo citlivú legislatívu, ktorá zastreší problematiku dospelávajúcich utečencov a žiadateľov o azyl, ktorí sú bez sprievodu a odlúčení, ako aj migrantov, opierajúcu sa o zásadu najlepšieho záujmu, ktorá bude uprednostňovať posúdenie potreby ochrany pred určením statusu imigranta, zakazovať zadržanie v súvislosti s imigráciou a odvolávať sa na odporúčania uvedené vo Všeobecnom komentári č. 6 (2005) o zaobchádzaní s deťmi bez sprievodu a s deťmi odlúčenými od rodičov mimo krajiny ich pôvodu, ktoré riešia osobitnú zraniteľnosť týchto dospelávajúcich.³⁸ Zmluvné štáty by tiež mali zaviesť opatrenia riešiace faktory, ktoré nútia dospelávajúcich k migrácii, ako aj ohrozenia a porušenia práv, ktorým čelia dospelávajúci opustení migrujúcimi rodičmi, vrátane predčasného ukončenia školskej dochádzky, detskej práce, zraniteľnosti voči násiliu a trestnej činnosti a zaťažujúcich domácich povinností.

Obchodovanie s ľuďmi

78. Mnohým dospelávajúcim hrozí, že sa stanú obeťou obchodovania s ľuďmi za ekonomickým účelom alebo za účelom sexuálneho vykorisťovania. Zmluvné štáty sú nabádané k tomu, aby zaviedli komplexný a systematický mechanizmus na zhromažďovanie údajov o predaji detí, obchodovaní s nimi a o ich únosoch, pričom zabezpečia, aby boli údaje členené a budú venovať osobitnú pozornosť deťom žijúcim v najzraniteľnejších situáciách. Zmluvné štáty by tiež mali investovať do ozdravných a reintegračných služieb a do psychosociálnej podpory pre detské obeť. Pozornosť je potrebné venovať rodovo podmieneným dimenziám zraniteľnosti a vykorisťovania. Je potrebné realizovať aktivity zamerané na zvyšovanie povedomia, vrátane prostredníctvom sociálnych médií, za účelom upozorňovania rodičov a detí na hrozby domáceho a medzinárodného obchodovania s ľuďmi. Zmluvné štáty sú nabádané k tomu, aby ratifikovali Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii a aby podľa toho zosúlادili svoju legislatívu.

Konflikty a krízy

79. Situácie ozbrojeného konfliktu a humanitárne katastrofy majú za následok rozpad sociálnych noriem a štruktúr rodinnej a komunitnej podpory. Mnohých vysídlených a krízou postihnutých dospelávajúcich nútia, aby na seba vzali povinnosti dospelých a vystavujú ich rizikám sexuálne a rodovo podmieneného násillia, detských a nútených sobášov a obchodovania s ľuďmi. Okrem toho je pravdepodobné, že dospelávajúcim v týchto situáciách bude odopreté vzdelávanie, profesionálna príprava, bezpečné pracovné príležitosti a prístup k primeraným službám a informáciám v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia, a že budú čeliť izolácii, diskriminácii a stigmatizácii, ohrozeniu duševného zdravia a rizikovému správaniu.

80. Výbor je znepokojený zlyhávaním humanitárnych programov pri riešení osobitných potrieb a práv dospelávajúcich. Nalieha na zmluvné štáty, aby zabezpečili, že dospelávajúcim

apprehension-migrants-irregular-situation_en.pdf.

³⁷ Vid' www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf.

³⁸ Vid' Všeobecný komentár č. 6 (2005) o zaobchádzaní s deťmi bez sprievodu a s deťmi odlúčenými od rodičov mimo krajiny ich pôvodu.

budú poskytnuté systematické príležitosti na to, aby zohrávali aktívnu úlohu pri tvorbe a navrhovaní ochranných systémov a zmierovacích a mier budujúcich procesov. Priame investovanie do post-konfliktnej rekonštrukcie je potrebné vnímať ako príležitosť pre dospelých, aby prispeli k hospodárskemu a sociálnemu rozvoju krajiny, k budovaniu jej životaschopnosti a k jej mierumilovnej premene. Programy núdzovej pripravenosti by okrem toho mali byť cieľené na dospelých, uznávajúc ich zraniteľnosť a právo na ochranu a ich potenciálnu úlohu pri podpore komunit a pomoci pri znižovaní rizika.

Nábor do ozbrojených síl a skupín

81. Výbor vyjadruje hlboké znepokojenie nad skutočnosťou, že dospelí chlapci a dievčatá sú prijímaní do ozbrojených síl zmluvných štátov, do ozbrojených skupín a milícií, a to aj prostredníctvom sociálnych médií, a nalieha na všetky zmluvné štáty, aby ratifikovali Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch. Je tiež znepokojený náchylnosťou dospelých na nalákavú teroristickú propagandu, extrémistickými názormi a na zapojenie sa do teroristickej činnosti. S dospelými je potrebné vykonať prieskum na preskúmanie faktorov, ktoré ich motivujú k zapojeniu sa do týchto aktivít a zmluvné štáty by mali prijať vhodné opatrenia ako odpoveď na príslušné zistenia, venujúc osobitnú pozornosť opatreniam na podporu sociálnej integrácie.

82. Zmluvné štáty by mali zabezpečiť znovuzískanie a rodovo citlivú reintegráciu dospelých, ktorí boli prijatí do ozbrojených síl a skupín, vrátane tých, ktorí sú v postavení migranta, a zakázať prijímanie a využívanie dospelých v rámci akýchkoľvek nepriateľských akcií, ako aj v rámci akýchkoľvek rokovanií a dohôd s ozbrojenými skupinami o prímerí alebo zastavení bojov.³⁹ Zmluvné strany by mali podporovať možnosti účasti dospelých v mierových hnutiach a prístupy na báze rovesníctva k nenásilnému riešeniu konfliktov v rámci miestnych komunit, s cieľom zabezpečiť udržateľnosť a kultúrnu primeranosť zásahov. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby prijali rózne opatrenia na zabezpečenie promptného a riadneho vyriešenia prípadov sexuálneho násillia súvisiaceho s konfliktom, sexuálneho vykorisťovania a zneužívania a iných porušení ľudských práv voči dospelým.

83. Výbor uznáva, že v mnohých častiach sveta sú dospelí verbovaní do gangov, ktoré často poskytujú sociálnu pomoc, zdroj obživy, ochranu a pocit identity pri chýbajúcich možnostiach na dosiahnutie týchto cieľov prostredníctvom zákonných aktivít. Avšak atmosféra strachu, neistoty, nebezpečenstva a násillia, ktorú prináša členstvo v gangu, ohrozuje uplatňovanie práv dospelých a je hlavným faktorom, ktorý prispieva k migrácii dospelých. Výbor odporúča, aby sa kládol väčší dôraz na vypracovanie komplexných verejných politik, ktoré budú namiesto agresívnych trestnoprávných postupov riešiť hlavné príčiny vzniku juvenilného násillia a gangov. Je potrebné investovať do preventívnych aktivít určených pre ohrozených dospelých, do intervencií s cieľom povzbudiť dospelých k tomu, aby opustili gangy, do ozdravenia a reintegrácie členov gangu, restoratívnej justície a do vytvárania obecných spojenectiev proti kriminalite a násilliu, a to s dôrazom na školy a na opatrenia rodinnej a sociálnej inklúzie. Výbor nalieha na zmluvné štáty, aby vzali riadne do úvahy dospelých, ktorí boli nútení opustiť svoju krajinu z dôvodov, ktoré súvisia s násillím gangu a aby im priznali status utečenca.

Detská práca

84. Výbor zdôrazňuje, že všetci dospelí majú právo na ochranu pred ekonomickým vykorisťovaním a najhoršími formami detskej práce, a nalieha na zmluvné štáty, aby implementovali ustanovenia článku 32 ods. 2 Dohovoru, ako aj Dohovor Medzinárodnej

³⁹ Vid'. body 81-87 A/68/267.

organizácie práce o minimálnom veku, 1973 (č. 138) a Dohovor o najhorších formách detskej práce, 1999 (č. 182).

85. Zasvätenie do vekovo primeraných foriem práce zohráva dôležitú rozvojovú úlohu v živote dospelých, vybavujúcu ich zručnosťami a umožňujúcu im učiť sa zodpovednostiam a v prípade potreby prispievať k ekonomickému blahu ich rodín a podporovať ich prístup k vzdelaniu. Boj proti detskej práci by mal zahŕňať komplexné opatrenia, vrátane prechodu zo školy do zamestnania, sociálneho a hospodárskeho rozvoja, programov na eradikáciu chudoby a všeobecného a bezplatného prístupu ku kvalitnému inkluzívnemu základnému a stredoškolskému vzdelávaniu. Je potrebné zdôrazniť, že dospelí, ktorí dosiahnu minimálny národný zákonný pracovný vek, ktorý by mal byť zosúladený s medzinárodnými normami a s povinným vzdelávaním, majú právo vykonávať ľahšie práce za primeraných podmienok, pričom sa musí riadne rešpektovať ich právo na vzdelanie a na odpočinok, voľný čas, hru, oddychové aktivity, kultúrny život a umenie.

86. Výbor odporúča, aby zmluvné štáty prijali prístup zohľadňujúci a prispôsobujúci sa prechodnosti a dynamike obdobia dospelosti, smerom k dosiahnutiu rovnováhy medzi pozitívnou úlohou práce v životoch dospelých a zabezpečením ich práva na povinné vzdelanie, bez diskriminácie. Vzdelávanie a zasvätenie do primeranej práce by mali byť koordinované za účelom umožnenia oboch v živote dospelých s ohľadom na ich vek, ako aj efektívne mechanizmy zavedené za účelom regulácie danej práce, a za účelom poskytnutia odškodnenia v prípade, že sa dospelí stanú obeťami vykorisťovania. Je potrebné ustanoviť ochranu všetkých detí mladších ako 18 rokov pred nebezpečnými prácami, pričom je potrebné zostaviť jasný zoznam konkrétnych nebezpečných prác. Úsilie zamerané na predchádzanie nebezpečným prácam a pracovným podmienkam by malo byť vynakladané ako prioritná záležitosť, pričom osobitnú pozornosť je potrebné venovať dievčatám, ktoré sú zapojené do domácich prác, ako aj iným často "neviditeľným" pracujúcim.

Justícia pre dospelých

87. Dospelí môžu prísť do kontaktu s justičnými systémami pri konflikte so zákonom, ako obeť alebo svedkovia trestného činu alebo z iných dôvodov, ako je napríklad starostlivosť, opatrovníctvo alebo ochrana. Sú potrebné opatrenia na zníženie zraniteľnosti dospelých ako obetí, aj ako páchatel'ov trestných činov.

88. Na zmluvné štáty sa nalieha, aby zaviedli komplexné politiky v oblasti juvenilnej justície, ktoré budú klásť dôraz na restoratívnu justíciu, odklon od súdneho konania, alternatívne opatrenia k zadržaniu a preventívnym zásahom, s cieľom vysporiadať sa so sociálnymi faktormi a hlavnými príčinami, v súlade s článkami 37 a 40 Dohovoru a v súlade so Smernicou Organizácie Spojených národov pre prevenciu kriminality mladistvých. Je potrebné zamerať sa na rehabilitáciu a reintegráciu dospelých, vrátane tých, ktorí sa zapojili do činností klasifikovaných ako terorizmus, v súlade s odporúčaniami uvedenými vo Všeobecnom komentári č. 10 (2007) o právach detí v súdnom konaní. Zadržanie by malo byť použité iba ako posledné riešenie a iba na čo najkratšiu dobu, pričom dospelí by mali byť umiestnení oddelene od dospelých. Výbor zdôrazňuje povinnosť zakázať trest smrti a doživotné uväznenie pre akúkoľvek osobu usvedčenú z trestného činu, ktorý spáchala vo veku nižšom ako 18 rokov. Výbor je vážne znepokojený počtom zmluvných štátov, ktoré sa usilujú znížiť vek trestnej zodpovednosti a povzbudzuje zmluvné štáty k tomu, aby vek trestnej zodpovednosti postupne zvýšili na 18 rokov.

XIV. Medzinárodná spolupráca

89. Výbor zdôrazňuje, že vykonávanie Dohovoru je kooperatívnym výkonom zmluvných štátov a vyzdvihuje potrebu medzinárodnej spolupráce. Výbor povzbudzuje zmluvné štáty k tomu, aby pri uplatňovaní práv dospelých prispievali a využívali, podľa potreby, technickú pomoc od Organizácie Spojených národov a regionálnych organizácií.

XV. Šírenie

90. Výbor odporúča, aby zmluvné štáty extenzívne šírili tento všeobecný komentár medzi všetkými zainteresovanými stranami, najmä v rámci parlamentu a na všetkých úrovniach štátnej moci, vrátane ministerstiev, departmentov a obecných/lokálnych orgánov a medzi všetkými dospelými. Výbor tiež odporúča, aby bol tento všeobecný komentár preložený do všetkých relevantných jazykov, a to vo verziách priateľských dospelým a vo formátoch prístupných dospelým so zdravotným postihnutím.
